

आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी सहाय्यित
तेजस्विनी महाराष्ट्र ग्रामीण महिला सक्षमीकरण कार्यक्रम

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक :- माविम-२००२/ प्र.क्र.१०६/का-१०.
नवीन प्रशासन भवन, तिसरा मजला,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- ५ फेब्रुवारी, २००७.

प्रस्तावना :- सन १९९४ मध्ये आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधीच्या मदतीने ग्राम विकास विभागात महाराष्ट्र ग्रामीण पतपुरवठा कार्यक्रम (MRCP) राबविण्यात आला होता. या कार्यक्रमातील महिला सक्षमीकरण घटक, महिला आर्थिक विकास महामंडळाने (माविम) हाताळला होता. या कार्यक्रमांतर्गत माविमने स्वयंसहाय्यता बचतगटाची चळवळ १९९४ पासून २००२ पर्यंत राबविली. दिनांक २० जानेवारी, २००३ च्या शासन निर्णयान्वये माविमची पुनर्रचना करण्यात आली व माविमचे रुपांतर **ना नफा ना तोटा** कंपनीत करण्यात आले. राज्यातील महिला विकासाच्या कामासाठी माविमला शिखर संस्था म्हणून घोषित करण्यात आले आणि माविमकडे स्वयंसहाय्यता बचतगटाची निर्मिती, महिलांसाठीचे विविध प्रशिक्षण कार्यक्रम, महिला उत्पादनांसाठी बाजारपेठ उपलब्ध करून देणे या जबाबदाऱ्या सोपविण्यात आल्या. पुनर्रचनेनंतर माविमतर्फे स्थापित स्वयंसहाय्यता बचतगटांची संख्या वाढत असताना त्यांची गुणवत्ता टिकविणे व संबंधित महिलांना कौशल्यपर प्रशिक्षण, बाजारपेठ सुविधा प्राप्त होणे व त्यासाठी त्यांच्या स्वतःच्या संस्था उभ्या राहणे आणि चिरकालीन स्वरूपाची स्वयंसहाय्यता बचतगटाची चळवळ राज्यामध्ये सुरु होण्याची गरज लक्षात घेऊन, आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी सहाय्यित तेजस्विनी महाराष्ट्र ग्रामीण महिला सक्षमीकरण कार्यक्रम राबविण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :- महाराष्ट्रातील स्वयंसहाय्यता बचत गटाची मालकी लोकांकडे हस्तांतरीत करणे, स्थायी विकासासाठी लोकांची संस्था उभारणे, त्यांना विकसित व बळकट करणे, महिलांची क्षमता, कौशल्य विकसित करणे, उपजीविकेच्या साधनांवर त्यांची मालकी प्रस्थापित करणे. महिलांचा राज्यसत्तेत, निर्णय प्रक्रियेत कृतीशिल सहभाग वाढविणे, व्यवस्थापन माहिती पध्दती विकसित करणे, गटांना बँकांशी जोडून देणे, ही तेजस्विनी महाराष्ट्र ग्रामीण महिला

सक्षमीकरण कार्यक्रमाची प्रमुख उद्दिष्टे आहेत. ती साध्य करण्यासाठी खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहेत.

१. आंतरराष्ट्रीय कृषी विकास निधी सहाय्यीत तेजस्विनी महाराष्ट्र ग्रामीण महिला सक्षमीकरण कार्यक्रम महाराष्ट्र शासनाच्या महिला व बाल विकास विभागाच्या वतीने माविमतर्फे राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदरचा कार्यक्रम राबविण्याबाबत केंद्र शासन, महाराष्ट्र शासन व आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी यांच्यामध्ये दिनांक १२.१०.२००६ रोजी करार झाला असून तो सन २००६-०७ ते २०१४-१५ या आठ वर्षांच्या कालावधीत राबविण्यात येणार आहे.

३. सदर कार्यक्रमांतर्गत पब्लिक ट्रस्ट ॲक्टखाली नोंदणीकृत असलेल्या महिला स्वावलंबन निधीचे, कंपनी कायद्याच्या कलम २५ खाली कंपनीमध्ये रुपांतर करून बचतगट सदस्याची (SHG Owned) कंपनी तयार करणे व त्याद्वारे बचत गटांना जोडपतपुरवठा (Bridge finance) उपलब्ध करून देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

४. सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट “अ” मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे माविमच्या एकूण पदांमध्ये वाढ करून माविमकरीता ११० नियमित पदे व १६० करारतत्वावरील पदे अशा एकूण २७० पदांना मंजूरी देण्यात येत आहे.

५. करार तत्वावरील कर्मचाऱ्यांच्या मानधनात, त्यांच्या कामाच्या गुणवत्तेनुसार वेळोवेळी माविम संचालक मंडळाच्या मंजूरीने, वार्षिक १० % मानधनवाढ देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

६. सदर कार्यक्रमाच्या संनियंत्रण व मुल्यमापनासाठी खालीलप्रमाणे तीन समित्या गठीत करण्यात येत आहेत.

अ) राज्यस्तरीय शक्तीप्रदान समिती (Empowered Committee):-

मा.मुख्य सचिव	अध्यक्ष
प्रधान सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
अपर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
सचिव / प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग	सदस्य
सचिव / प्रधान सचिव, महसूल विभाग	सदस्य
सचिव / प्रधान सचिव, कृषि विभाग	सदस्य

सचिव / प्रधान सचिव, महिला व बाल विकास विभाग	सदस्य
सचिव / प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग	सदस्य
सचिव / प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग	सदस्य
व्यवस्थापकीय संचालक, माविम	सदस्य-सचिव

या समितीची बैठक दर सहा महिन्यातून एकदा घेण्यात यावी. तेजस्विनी कार्यक्रमाचा वेळोवेळी टप्प्यानुसार अपेक्षित अंमलबजावणीचा आढावा घेणे, कार्यक्रमाच्या अंदाजपत्रकाला मान्यता देणे, राज्यशासनाच्या वार्षिक अंदाजपत्रकात माविमचे वार्षिक अंदाजपत्रक एकात्मीकरण (integrate) करण्यासाठी निर्णय घेणे हे या समितीचे प्रमुख कार्य राहिल.

ब) राज्यस्तरीय कार्यक्रम सल्लागार समिती (State Programme Advisory Committee):-

व्यवस्थापकीय संचालक, माविम	अध्यक्ष
राज्यस्तरीय स्वयंसेवी संस्था चे प्रतिनिधी (तेजस्विनी कार्यक्रमात सहभागी असलेल्यांपैकी)	सदस्य
साधन / अग्रणी स्वयंसेवी संस्थांचे प्रतिनिधी (Resource / Lead NGOs)	सदस्य
सीडबी (SIDBI) चे प्रतिनिधी	सदस्य
नाबार्ड (NABARD)चे प्रतिनिधी	सदस्य
मोठ्या प्रमाणामध्ये कार्यक्रमात सहभागी असलेल्या वाणिज्यिक बँकांचे प्रतिनिधी (Representative of Major Participating Commercial Banks)	सदस्य
वरिष्ठ सल्लागार, माविम प्रतिनिधी	सदस्य-सचिव

सदर समितीची बैठक दर तीन महिन्यांतून एकदा घेण्यात यावी. १) सहभागी स्वयंसेवी संस्था व इतर सहभागी संघटना यांची निवड करणे आणि त्यांच्या कार्याचा आढावा घेणे, २) कार्यक्रम अंमलबजावणीच्या विषयावर निर्णय घेणे, ३) महिला बचतगटांचे संघटन आणि बचतगटांचा सामाजिक व आर्थिक विकास सुकर होण्याची बाब विचारात घेऊन सदर कार्यक्रमाच्या कार्यक्षेत्रामध्ये योजनात्मक आणि नीतीत्मक रुपरेषा आखणे याकरीता सदर समिती (Forum) म्हणून कार्य करील.

क) जिल्हास्तरीय कार्यक्रम सल्लागार समिती (District Programme Advisory Committee):-

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	अध्यक्ष
प्रकल्प संचालक, जिल्हा ग्रामीण विकास यंत्रणा	सदस्य
जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी	सदस्य
कृषि, पाणीपुरवठा, आरोग्य, शिक्षण यासारख्या जिल्हा	
स्तरावरील विविध विकासात्मक विभागांचे जिल्हा प्रतिनिधी	सदस्य
नाबार्ड जिल्हा प्रतिनिधी	सदस्य
अग्रणी बँक अधिकारी	सदस्य
स्वयंसेवी संस्था नेटवर्क प्रतिनिधी	सदस्य
माविमचे जिल्हा समन्वय अधिकारी	सदस्य-सचिव

सदर समिती जिल्हास्तरीय तेजस्विनी कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीचा आढावा घेईल व जिल्हास्तरावर स्वयंसहाय्य बचत गट निर्मिती व बळकटीकरण करण्याचे कार्य करणाऱ्या सर्व संस्थांमध्ये एककेंद्राभिमुखता (convergence) घडवून आणण्याचे कार्य करेल.

७. आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी व केंद्र शासन यांच्यामध्ये झालेल्या कार्यक्रम कर्जकरारातील कलम १.०२ (ब) नुसार महाराष्ट्रामध्ये राज्यशासनाचा महिला व बाल विकास विभाग हा शिखर संस्था (Nodal Department) म्हणून राहिल व महिला आर्थिक विकास महामंडळ ही अंमलबजावणी संस्था (Lead Programme Agency) राहिल.

८. या कार्यक्रमांतर्गत माविममार्फत आतापर्यंत स्थापन केलेल्या महिला स्वयंसहाय्यता बचत गटासह प्रकल्प कालावधीमध्ये एकूण ६२,६७५ महिला स्वयंसहाय्यता बचत गट स्थापन करण्यात येतील.

९. सदर कार्यक्रमाकरीता आंतरराष्ट्रीय कृषि विकास निधी कडून आठ वर्षात रु.११५.४५ कोटी इतका निधी कर्जरूपाने प्राप्त होणार आहे. तसेच आठ वर्षांमध्ये राज्य शासनाचा हिस्सा म्हणून रु.५०.११ कोटी इतका निधी उपलब्ध करून द्यावयाचा आहे. सदरचा निधी सामाजिक न्याय विभाग, आदिवासी विकास विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग व महिला व बाल विकास विभाग या विभागाकडून उपलब्ध करून देण्यात येईल.

१०. सदर कार्यक्रमाच्या कर्ज करार व कार्यक्रम करारातील अटी व शर्तीनुसार कार्यक्रम राबविण्याची जबाबदारी माविमची राहिल.

हा शासन निर्णय ग्राम विकास विभाग, नियोजन विभाग व वित्त विभागाच्या सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक ८१२ /०६ /व्यय-६ दिनांक ६.१.२००७ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

सही /-

(श.पा.वारे)

उपसचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.

मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.

मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

महालेखापाल-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखा परिक्षा), मुंबई / नागपूर.

अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.

व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई.

आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, रायगड भवन, नवी मुंबई.

सर्व जिल्हाधिकारी.

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.

व्यवस्थापकीय संचालक, मुख्य कार्यालय, नाबार्ड, शिवाजी नगर, पुणे.

व्यवस्थापकीय संचालक, मुख्य कार्यालय, बँक ऑफ महाराष्ट्र, अग्रणी बँक, शिवाजी नगर, पुणे.

सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.

सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी, मुंबई / मुंबई उपनगर.

सर्व उपसचिव / अवर सचिव / कक्ष अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

निवड नस्ती का-१०.